

COVENANT & CONVERSATION

RABİ LORD JONATHAN SACKS ל"צ" İLE
ETİK ÜZERİNE DENEMELER

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için Wohl Legacy'ye teşekkürlerimizle

Bir Şarkı Olarak Tora

Vayeleh

Moşe'nin uzun ve çalkantılı kariyeri sona ermek üzeredir. *Beraha* ve teşvik sözleri eşliğinde, liderlik mevkiini halefi Yeoşua'ya devretmekte ve "Ben bugün yüz yirmi yaşındayım. [Artık sizin önünüzde] çıkıp gelemeyeceğim, zira A-Şem bana 'Bu Yarden'i geçmeyeceksin' dedi" (Devarim 31:2) demektedir.

Raşi'nin işaret ettiği üzere, Moşe hâlâ fiziksel olarak buna kabil olmasına rağmen pasukta "geçmeyeceksin" diye yazılıdır. Moşe hâlâ bedensel zindeliğini eksiksiz olarak korumaktadır: "Gözü keskinliğini kaybetmemiş, dinçliği onu terk etmemişti" (Devarim 34:7). Ancak kişisel yolunun sonuna ulaşmıştır. Artık yeni bir çağın, yeni bir neslin ve farklı türden bir liderin zamanı gelmiştir.

Ancak hayattan ayrılmadan önce, Tanrı'nın ona – ve onun aracılığıyla geleceğe – son bir emri vardır. "Şimdi, kendinize bu Şarkıyı yazın. Onu Bene Yisrael'e öğret. Onu ağızlarına yerleştir ki bu Şarkı onlara karşı Benim şahidim olsun" (Devarim 31:19).

Pasuğun basit anlamına göre Tanrı, Moşe ve Yeoşua'ya, metnin devamında yer alan şarkıyı, Aazinu'yu (Devarim 32:1-43) yazmalarını emretmekteydi. Raşi ve Ramban'ın bu sözleri anlayış şekilleri böyledir. Ancak Sözlü Gelenek bunu farklı bir gözle okumuştur. Hahamlarımıza göre "Şimdi, kendinize bu Şarkıyı yazın" sözleri, bir bütün olarak Tora'yı kastetmektedir. Böylece tüm 613 emrin sonuncusu, bir Sefer Tora, yani bir Tora tomarı yazmak veya tek bir harfle bile olsa, yazılmasında rol almaktır. Ramban'ın bu kanun hakkındaki ifadesi şöyledir:

Her Yisrael mensubuna kendisi için bir Sefer Tora yazması emredilmiştir. Pasukta söylendiği gibi: "Şimdi, kendinize bu Şarkıyı yazın." Başka bir deyişle, "Kendinize, bu şarkıyı içeren Tora[nın tam bir kopyasını] yazın," zira Tora'nın herhangi bir kısmı

münferiden yazılmaz [ve Tora tomarı eksiksiz şekilde yazılmalıdır]. Kişi kendi ebeveyninden bir Sefer Tora miras almışsa bile, yine de kendisi için bir [Sefer Tora] yazması *mitsvad* ve bunu yapan kişi, sanki [Tora'yı] Sinay Dağı'ndan almış gibidir. Bir tomar yazmayı bilmeyen kişi bunu kendisi için yapacak [uzman bir *Sofer* (yazıcı)] tutabilir ve her kim tek bir harfi bile düzeltirse, sanki tam bir tomar yazmış gibidir.¹

Bu emrin sebebi nedir? Ve neden Moşe'nin yaşamının sonunda verilmiştir? Neden emirlerin en sonuncusu bu olmuştur? Ve eğer burada Tora'nın bütünü kastediliyorsa, neden ondan bir "şarkı" diye bahsedilmektedir?

Sözlü Gelenek burada çok derin nitelikte bir dizi fikre dair ipuçları vermektedir. Öncelikle Bene Yisrael'e ve her nesilde bizlere, "Tora'yı Moşe'den aldık" veya "Tora'yı ebeveynlerimizden aldık" demenin yeterli olmadığını söylemektedir. Tora'yı almamız ve onu her nesilde "yeni" yapmamız gerekir. Kendi Sefer Tora'mızı yazmamız gerekir. Tora'nın esprisi, onun eski değil, yeni olmasındadır; yalnızca geçmişle değil, gelecekle de ilgili olmasındadır. Tora basitçe, toplumsal evrimin geçmişteki bir çağından gelen antik bir dokümandan ibaret değildir. Bize burada, şimdi hitap etmektedir – ama yalnızca biz onu tekrar yazmak üzere gayret gösterdiğimiz zaman.

İbranicede miras anlamına gelen iki sözcük vardır: *nahala* ve *yeruşa / moraşa*. Bu ikisi, farklı fikirler iletir. *Nahala* sözcüğü, nehir veya ırmak anlamına gelen *nahal* ile bağlantılıdır. Tıpkı suyun yüksekten alçağa doğru akması gibi, miras da önceki nesilden sıradaki nesle intikal eder. Bu doğal bir şekilde gerçekleşir. Bizim adımıza herhangi bir gayreti gerektirmez.

Yeruşa / moraşa ise farklıdır. Buradaki fiil etkendir. *Bir şeyi, aktif bir eylem veya çaba yoluyla iyeliğimiz altına almak anlamına gelir.* Bene Yisrael, ülkeyi, Tanrı'nın Avraam'a vermiş olduğu sözün bir sonucu olarak elde etmişlerdi. Bu onların mirası, *nahalasıydı*; ama yine de onu ele geçirmek için çarpışmaları ve savaşlar kazanmaları gerekiyordu. *Leavdil*, Mozart ve Beethoven'in her ikisi de müzisyen birer babanın oğluydu. Müzik onların genlerinde vardı; ama kendi sanatları, neredeyse bitmek bilmeyen kişisel gayretli çalışmalarının ürünüydü. Tora bir *nahala* değil, *moraşadır*. Onu basitçe atalarımızdan miras almamız değil, kendimiz için yazmamız gerekir.

Ve Tora neden bir Şarkı olarak adlandırılmaktadır? Çünkü eğer inancımızı ve yaşam şeklimizi sıradaki nesle aktaracaksa, bunun bir şarkı gibi söylenmesi gerekir. Tora sadece idrak odaklı değil, duygu odaklı da olmalıdır. Hislerimize hitap etmelidir. Antonio Damasio'nun *Descartes' Error*² adlı kitabında deneysel olarak ortaya koyduğu üzere, her ne kadar beynin akıl kısmı bizi insan yapan nitelikler içinde merkezi bir yere sahipse de, bizi şu veya bu yolu seçmeye sevk eden, duyguların meskeni olan limbik sistemdir. Eğer Tora'mız tutkudan yoksunsa, onu geleceğe aktarmakta başarılı olamayız. Müzik, iletişimin duygu odaklı boyutudur, hislerimizi ifade ettiğimiz, uyandırdığımız ve paylaştığımız araçtır. Tam da duygusal yaratıklar olmamız nedeniyle, müzik, insan ırkının söz dağarcığının vazgeçilmez bir parçasıdır.

Müzik, maneviyatla yakın bir bağa sahiptir. Rainer Maria Rilke'nin ifade ettiği gibi:

¹ İhot Tefilin uMzuza ve Sefer Tora 7:1.

² Antonio Damasio, *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*, London, Penguin, 2005 [*Descartes'in Yanılgısı: Duygu, Akıl ve İnsan Beyni* (Varlık, 2006)].

Hâlâ tükenir sözler inceden dile gelmeyende...
Ve müzik, daima yeni, en titreşimli taşlardan,
kurar işe yaramaz uzamda tanrısal evini.³

Şarkı, Yahudi deneyiminde merkezi bir yere sahiptir. Bizler basitçe dua etmeyiz; Göklere yönlendirdiğimiz sözleri şarkı halinde söyleriz. Aynı şekilde Tora'yı da okumayız. Bunun yerine onu, her sözcüğü kendi melodisiyle olmak üzere terennüm ederiz. Rabinik metinler bile hiçbir zaman sadece düz okumayla öğrenilen birer metinden ibaret değildir; onları, tüm Talmud öğrencilerinin bildiği belli bir melodiyle telaffuz ederiz. Her zamanın ve her metnin kendine has melodileri vardır. Aynı dua, sabah, akşam veya gece ibadetinin bir parçası olmasına ve o günün hafta içi bir gün ya da Şabat, bayram veya Yamim Noraim günlerinden biri olmasına bağlı olarak, yarım düzine birbirinden farklı melodiyle söylenebilir. Tanah'tan okunan parçalar için, metnin Tora'dan, *Neviim*'den (peygamberler) veya *Ketuvim*'den (kutsal yazılar) olmasına bağlı olarak farklı melodiler mevcuttur. Müzik, Yahudi ruhunun haritasıdır ve her bir manevi deneyimin, kendine has, ayırt edici bir melodik manzarası vardır.

Yahudilik sözel bir inançtır ama işte, Yahudiliğin lisanı, maneviyatı arzuladığı her yerde, sanki sözlerin ta kendileri, sonlu anlamların çekim kuvvetinden kaçmak istiyormuşçasına, şarkıya dönüşmektedir. Müzik, akıldan daha derin bir şeye hitap eder. Eğer Tora'yı her nesilde yeni yaparsak, onun şarkısını yeni bir yolla söylemenin yollarını aramamız gerekmektedir. Sözler asla değişmez, ama müzik değişir.

Yisrael'in önceki bir Baş Hahamı Rabi Avraam Şapiro bir keresinde bana, on dokuzuncu yüzyılda yaşamış iki büyük Haham hakkında bir hikâye anlatmıştı. İki Haham aynı düzeyde mümtaz birer otoriteydi. Ne var ki, biri, çocuklarını o dönemin seküler ruhuna kaptırmış, diğeri ise onun izinden yürüyen çocuklarla mübarek kılınmıştı. Aralarındaki farkı Rabi Şapiro şöyle açıkladı: *seuda şelişit*, yani Şabat günü yenen üçüncü öğün geldiğinde, ilki Tora sözleri konuşurken, diğeri şarkılar söylerdi. Mesajı açıktı. Duygusal bir boyut olmadan – müzik olmadan – Yahudilik, ruhtan yoksun bir bedendir. Tanrı'ya olan sevgimizi çocuklarımıza aktaran, onlara öğrettiğimiz şarkılardır.

Bundan yıllar önce, dünya Yahudi liderlerinden biri, savaş sırasında Polonya'da Hıristiyan aileler tarafından evlat edinilen ve birer Katolik olarak yetiştirilen “kayıp Yahudi çocuklarına” ne olduğunu öğrenmek istemişti. Bunu en iyi, bir yemek yoluyla görebileceğine karar verdi. Büyük bir şölen düzenledi ve Polonya basınına ilanlar vererek, Yahudi olarak doğduğuna inanan herkesi bu ücretsiz akşam yemeğine davet etti. Yüzlerce kişi geldi, ama bu akşam yemeği, bir facia olmanın kıyısındaydı, zira katılanlar içinde kimse, çocukluğunun erken dönemi hakkında hiçbir şey hatırlamıyordu – ta ki bu adam, yanında oturan kişiye, Yahudi annesinin, uyku öncesinde kendisine söylemeyi âdet edinmiş olduğu şarkıyı hatırlayıp hatırlamadığını sorana kadar. Sorunun muhatabı eski bir Yidiş ninniye söylemeye başladı: *Rozhinkes mit mandlen* ('Kuru üzüm ve Bademler'). Yavaş yavaş diğerleri de katılmaya başladı. Birkaç dakika içinde tüm salon koca bir koroya dönüşmüştü. Bazı zamanlarda Yahudi kimliğinden geriye kalan tek şey bir şarkı olabilir.

Rabi Yehiel Mihel Epstein (1829-1908), *Aruh A-Şulhan* adlı ünlü eserinin *Hoşen Mişpat* kısmının girişinde, Tora'nın bir şarkıya benzetildiğini, çünkü müziği takdir eden

³ “Orpheus’a Soneler,” Bölüm II, sone 10 (Cem Yayınevi, 2012; çev. Yüksel Pazarkaya).

kişiler için en güzel koro sesinin, birçok farklı sesin farklı notalarla şarkı söylemesiyle meydana gelen karmaşık armoni olduğunu yazar. Aynısı, der Rabi Epstein, Tora ve onun “yetmiş yüzü”, yani sayısız tefsiri için de geçerlidir. Yahudilik, melodisi Yazılı Metin, polifonisi Sözlü Gelenek olan, çok ses için yazılmış bir koro senfonisidir.

Dolayısıyla, Moşe'nin yaşamının, her nesilde yeniden başlamayı, kendi Sefer Tora'mızı yazmayı, kendi açıklamalarımızı eklemeyi, kitap halkının halkın kitabını sonu hiç gelmeyen bir şekilde yeniden tefsir etmesini ve onun şarkısını söylemesini öngören emirle sona ermesi, şiirsel bir kapanış teşkil etmektedir. Tora, Tanrı'nın librettosudur ve biz, Yahudi halkı, O'nun korosuyuz. Biz hep, kolektif bir şekilde Tanrı'nın Şarkı'sını söyledik. Biz O'nun koro için yazılmış senfonisinin icracalarıyız. Ve her ne kadar Yahudiler konuştukları zaman sık sık tartışırlarsa da, şarkı söyledikleri zaman bunu armoni içinde yaparlar, çünkü sözler aklın, müzikse ruhun dilidir.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Tora ve müzik arasında hangi bağlantıları bulabiliyorsunuz?
2. Her Yahudi'nin yeni bir Sefer Tora yazması (veya yazılmasına yardım etmesi) neden önemlidir?
3. Tora'yı kendi neslimizde nasıl alabilir, onu nasıl “yeni” yapabiliriz? Bazı fikirler önerebilir misiniz?

www.RabbiSacks.org   @RabbiSacks

The Rabbi Sacks Legacy Trust, PO Box 72007, London, NW6 6RW • +44 (0)20 7286 6391 • info@rabbitsacks.org

© Rabbi Sacks • All rights reserved